

KUOPION VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA

Esipuhe

Kuopion vammaisneuvosto päätti kokouksessaan 22.3.2007 vammaisjärjestöjen yhteistyöelimessä tehdyn ehdotuksen pohjalta vammaispoliittisen ohjelman päivittämisestä ja uudistamisesta. Tämän tehtävän vammaisneuvosto on ymmärtänyt nimenomaan seurantaprosessiksi, jossa sekä tarkastellaan Kuopion kaupungin vammaispoliittisen ohjelman 2002 – 2006 päätavoitteiden toteutumista että etsitään konkreettisia ehdotuksia ja toimintatapoja vammaisten kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi.

Ensimmäisen vammaispoliittisen ohjelman ilmestymisen jälkeen on tapahtunut useita kansainvälisiä ja kansallisia muutoksia, jotka vaikuttavat myös paikalliseen vammaispolitiikkaan. Yksi merkittävimmistä muutoksista on, että kansainvälisessä vammaispolitiikassa korostuvat nykyisin ihmisoikeudet.

Yhdistyneet kansakunnat hyväksyi yleiskokouksessaan 13.12.2006 vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan keväällä 2008. Sopimuksessa korostetaan, että vammaisilla ihmisillä on samat ihmisoikeudet ja perusvapaudet kuin muilla ihmisillä. Ennen kaikkea vammaisilla ihmisillä on oikeus osallistua yhteiskunnan toimintaan yhdenvertaisesti muiden kanssa.

Lähtökohdiltaan yhtenevä on myös Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma 2006 – 2015. Ohjelman peruseriaatteen mukaan yhteiskunta on velvollinen huolehtimaan vammaisista henkilöistä niin, että vammaisuuden vaikutukset ovat mahdollisimman vähäiset - tukemalla aktiivisesti terveellisiä elämäntapoja ja huolehtimalla ympäristön turvallisuudesta, asianmukaisesta terveydenhuollosta ja yhteisön tuesta. Ohjelmassa vammaisjärjestöt katsotaan päteviksi ja asiantunteviksi politiikan kehittämiseen kuuluviksi kumppaneiksi, joita tulee kuulla asianosaisina vammaisten henkilöiden elämään vaikuttavissa päätöksentekoprosesseissa.

Kansainvälinen vaikutus on heijastunut kansalliseen lainsäädäntöön. Eduskunta hyväksyi 10.12.2008 vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain muuttamisen. Vammaispalvelulakiin lisättiin säännökset vaikeavammaisille henkilöille järjestettävästä henkilökohtaisesta avusta. Henkilökohtaiseen apuun kuuluu vaikeavammaisen henkilön

välttämätön avustaminen päivittäisissä toimissa, työssä ja opiskelussa, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa osallistumisessa sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kotona ja kodin ulkopuolella.

Tavoitteena on, että tämä päivitetty vammaispoliittinen ohjelma, kansainväliset päätöslauselmat ja suositukset, kansallinen lainsäädäntö ja valmisteilla oleva valtakunnallinen vammaispoliittinen ohjelma muodostavat yhdessä tulevina vuosina hedelmällisen perustan paikalliselle vammaispoliittiselle keskustelulle ja vammaispolitiikan kehittämiseksi.

Kuopiossa 26.8.2009

Antti Tuononen
Kuopion kaupungin vammaisneuvoston varapuheenjohtaja

SISÄLTÖ

Esipuhe	1
1. JOHDANTO	4
1.1 Vammaisneuvoston työskentely	4
1.2 Keskeiset käsitteet	4
2. PÄÄTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN JA TOIMENPITEET	5
2.1 Esteettömyys	5
2.2 Koulutus	9
2.3 Sosiaali- ja terveydenhuolto	13
2.4 Tiedottaminen	17
2.5 Työllistyminen	18
TIIVISTELMÄ	21
LÄHTEET	22
LIITTEET	24

1. JOHDANTO

1.1 Vammaisneuvoston työskentely

Vammaispoliittisen ohjelman päivitys alkoi Vammaisjärjestöjen yhteistyöelimen kokouksessa 1.3.2007 ajatuksesta lisätä järjestöjen välistä yhteenkuuluvuutta. Osallistumismahdollisuuksien toteuttamiseksi vammaisneuvosto järjesti keskustelutilaisuudet 28.4.2008 ja 27.5.2008 sekä pyysi samanaikaisesti vammais- ja kansanterveysjärjestöjä lähettämään ajatuksia, kehittämisideoita ja konkreettisia ehdotuksia sähköpostitse. Lisäksi eri järjestöjen aluetyöntekijät keskustelivat ohjelmasta 5.6.2009 omassa tapaamisessaan.

Ennen lopullista hyväksymistä vammaispoliittinen ohjelma oli luettavissa ja kommentoitavissa vammaisneuvoston verkkosivuilla kuukauden ajan. Näillä menettelyillä varmistettiin, että vammaisia henkilöitä ja vammaisjärjestöjä kuultiin ja otettiin osalliseksi vammaispolitiikan laadintaan Euroopan neuvoston toimintaohjelman toimintalinjan 1 tavoitteen 4 mukaisesti.

Lisäksi päivitysprosessiin liittyviä linjauksia ja joitakin erityiskysymyksiä pohti ja valmisteli vammaisneuvoston valitsema työryhmä, johon kuuluivat Ensio Hämäläinen, Sirkku Lappalainen-Ruppa, Pirkko Lemettinen ja Antti Tuononen. Kirjoitusprosessista vastasi Antti Tuononen. Vastuu erilaisista valinnoista ja päätöksenteosta oli aina vammaisneuvostolla itsellään.

1.2 Keskeiset käsitteet

Edellisessä vammaispoliittisessa ohjelmassa todettiin, että vammaisuus on käsitteenä moniulotteinen. Sen perustana on yksilön fyysinen tai psyykinen erilaisuus, mutta sen merkitys ja kokemus määrittyy sosiaalisesti. Vammaispolitiikka on vastaavasti toimintaa vammaisten ihmisten elämän helpottamiseksi ja osallistumismahdollisuuksien parantamiseksi hyödyntäen vammaisten ja heidän omaistensa asiantuntemusta. Vammaispolitiikkaa tehdään kaikissa hallintokunnissa. Kaikki ne toimenpiteet ja päätökset, joilla on vaikutusta vammaisten elämään, ovat vammaispolitiikkaa.

Tätä määritelmää ei ole syytä muuttaa. Kannattaa kuitenkin korostaa, että erilaiset kuvailevat ja normatiiviset tavat selittää vammaisuutta vaikuttavat väistämättä siihen, miten vammaisia ihmisiä koskevat käytännön järjestelyt toteutetaan (Vehmas 2005).

Esteettömyyttä voi puolestaan kuvata hyvin esteettömyysasiamiesten julkilausumassaan 27.10.2008 käyttämällä määritelmällä: Yhteiskunta on esteetön, kun jokainen ihminen voi iästä, sukupuolesta, terveydentilasta tai sosiaalisesta, psyykkisestä ja fyysisestä toimintakyvystä riippumatta osallistua yhteiskunnan toimintaan. Ympäristöä ja rakennettua tilaa pidetään esteettömänä silloin kun tämä tavoite toteutuu käytännössä. Esteettömyys ei siis ole vain liikkumisen, vaan myös kuulemisen, näkemisen ja ymmärrettävyyden esteettömyyttä.

2. PÄÄTAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN JA TOIMENPITEET

Edellisen Kuopion vammaispoliittisen ohjelman päätavoitteet ovat tiivistelminä kehyksissä. Niiden jälkeen arvioidaan toteutumista, ja esitetään ehdotukset ja toimintatavat toimenpiteinä. Toimenpiteiden toteuttamiseen ei esitetä aikarajoja.

2.1 Esteettömyys

Tavoite 1. Rakenteisiin liittyvä esteettömyyskartoitus pidetään ajan tasalla ja kehitetään seurantaan niin, että tehdyt ehdotukset toteutetaan. Kaupunginhallitus antaa seurantavastuun esteettömyyskartoituksesta tekniselle virastolle. Kuopion vammaisneuvosto seuraa esteettömyyden toteutumista vuosittain.

Toteutuminen:

Syksyllä 1997 on tehty päätös suojateiden kohdalla käytettävistä reunakivistä ja niiden madaltamisesta. Keväällä 2000 on tehty päätös hidastimien rakentamisesta joukkoliikennereiteille poikkeustapauksissa. Rännikatuojen kehittämissuunnitelma on vahvistettu syksyllä 2005.

Vammaisneuvosto teki syksyllä 2007 aloitteen suojatieluiskien ja reunakiveysten yhtenäistämistä ja toteuttamisesta sekä täysin esteettömän sisäänkäynnin suunnittelemisesta ja toteuttamisesta kiinteillä luiskarakenteilla liikeyrityksiin, jotka ovat kevyenliikenteen käyttöön tarkoitetuilla rännikaduilla.

Suojatieluiskien ja reunakiveysten yhtenäistämiseen liittyvä esteettömyyskartoitus on tehty kesällä 2008 ja toteuttamisohjelmaa ollaan laatimassa. Suojateitä korjataan ja hidastimia rakennetaan aiemmin päätettyjen periaatteiden mukaisesti. Vastuu sisäänkäyntien parantamisesta on kiinteistöillä.

Vammaisneuvoston näkemys on, että suojateiden korjaaminen edistyy hitaasti ja laatu on heikkoa korjaustyön ulkoistamisen takia. Suojateiden reunakivien madaltamisessa ei ole aina otettu huomioon aiemmin päätettyjä periaatteita.

Toimenpiteet:

- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus lisää vammaisneuvoston verkkosivuille tietoa erilaisista kohteista ja esteettömyyden toteutumisesta, esimerkiksi kuva-aineistoa esteistä ja tietoa asioiden käsittelystä vammaisneuvostossa.
- Vammaisneuvosto kokoaa esteettömyystyöryhmän teknisen viraston tueksi.
- Tekninen virasto ottaa huomioon esteettömyyden kävelykatu-suunnitelmassa, esimerkiksi kulkuväylien materiaalina ei käytetä mukulakiviä.
- Vammaisneuvosto tekee tarvittaessa myös yksityisten kiinteistöjen esteettömyyttä koskevia aloitteita.

Tavoite 2. Vammaisnäkökulma saadaan uudisrakentamisen ja korjausrakentamisen suunnitteluun. Rakennuslupia myönnettäessä on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota vammaisille sopivien rakenneratkaisujen aikaansaamiseen. Vammaisnäkökulma tuodaan esiin rakentajille järjestettävissä koulutustilaisuuksissa ja seminaareissa.

Toteutuminen:

Esteettömyyskoulutusta on järjestetty fysioterapeuteille, kuntoutusohjaajille, rakennusmestareille ja sosiaalityöntekijöille, joten uusissa rakennuksissa ei ole ilmennyt tarvetta asunnonmuutostöihin. Vain muutamat kiinteistöt ovat hyödyntäneet hissien asentamiseen valtion subventiota ja kaupungin 10 prosentin avustusta.

Vammaisneuvoston näkemys on, että esteettömyyteen ei pyritä määrätietoisesti. Asenneongelmia on erityisesti peruskorjauksessa, sillä esteettömyys otetaan huomioon vain satunnaisesti. Myös kiinteistöjen ylläpito on heikkoa.

Toimenpiteet:

- Tekninen virasto ottaa huomioon esteettömyyden Kuopion museon ja kaupunginteatterin peruskorjauksessa.
- Tekninen virasto ja kuulonhuollon järjestöt kartoittavat julkisten tilojen ja palvelupisteiden induktiosilmukajärjestelmät ja selvittävät niiden käyttöön liittyvät koulutustarpeet.
- Kuopion kaupungin eri toimialat hyödyntävät järjestöasiantuntijoiden ja kokemuskouluttajien osaamista esimerkiksi perehdytettäessä alan opiskelijoita esteettömyyteen ja vammaisuuteen liittyviin kysymyksiin.

Tavoite 3. Matalalattiaista joukkoliikennettä kehitetään tasapuolisesti kaupungin eri osissa. Viides PALI saadaan kaupunkiin ja liikennöintiä on myös lauantaisin. Maaseutualueiden joukkoliikennepalveluja tulee kehittää kutsuohjatun liikenteen suuntaan. Kuljetuspalvelujen käytettävyyttä kehitetään yhteistyössä vammaisten, vammaispalveluyksikön ja taksien sekä invataksien yhteistyönä.

Toteutuminen:

Vammaisneuvosto teki keväällä 2005 esityksen invataksia käyttävien vaikeavammaisten kuljetuspalvelujen ulottamisesta myös lähikuntien ulkopuolelle. Vuodesta 1998 voimassa olevaa päätöstä vammaispalvelulain mukaisten kuljetuspalvelujen toteutumisalueesta ei muutettu. Kunnallisia luottamustehtäviä varten vammaiset ihmiset voivat saada tarvitsemansa määrän matkoja vammaispalvelulain mukaisen 18 yhdensuuntaisen asiointi- ja virkistysmatkan lisäksi.

Kuljetusmatkojen lisäämisestä ja niiden ulottamisesta lähikuntien ulkopuolelle on keskusteltu vammaisneuvostossa myöhemmin, samoin kuin vammaispalvelukuljetusten asiakkaille mahdollisesti tulossa olevasta maksukortista, jolla tiedot välittyisivät sähköisesti ja reaaliajassa maksutukseen. Vammaisneuvoston edustaja on ollut mukana arvioimassa kuljetuspalveluiden kilpailutusta.

Kuopiossa on noin 1000 kuljetuspalveluasiakasta, joista noin 300 tarvitsee invataksikuljetusta. Sopimusperusteisessa invataksiliikenteessä automäärä on

kasvanut 8 autosta 12 autoon, vastaavasti henkilöautotaksiliikenteessä automäärä on edelleen 13. Palveluliikenteeseen ei ole saatu viidettä Pali-autoa.

Kuopion sosiaali- ja terveystieteiden vammaispalveluyksikkö teetti 2007 asiakastyytyväisyyskyselyn vaikeavammaisten kuljetuspalveluista. Kyselyyn vastanneista noin 84 prosenttia pitää kuljetuspalveluiden toimivuutta kiitettävänä ja noin 14 prosenttia hyvänä. Eniten tyytymättömyyttä on puheluun vastaamiseen odottamisessa. Tämän perusteella on aloitettu tilauspuheluiden pituuden ja jonotusajan seuranta.

Kuopion Liikenne Oy:llä on paikallisliikenteessä noin 30 matalalattia-autoa. Loppuvuodesta 2009 alkaen kaikki paikallisliikenteen linjat voidaan ajaa matalalattia-autoilla lukuun ottamatta ruuhka-aikoja, jolloin vara-autoina käytetään myös korkealattiaisia autoja. Siirtymävaiheessa matalalattia-autojen käytöstä voi tiedustella arkisin päivystävältä ajomestarilta. Maksutta kuljetetaan 1) pyörätuoli, siinä oleva henkilö sekä saattaja 2) näkövammaisen kanssa matkustava saattaja.

Kuopion paikallisliikennesuunnitelmassa todetaan, että pysäkkien rakenteissa esteettömyysnäkökulma ei ole näkyvästi esillä.

InterCity-junissa on esteetön sisäänkäynti kaksikerroksisiin vaunuihin, invavarustus palveluvaunussa sekä leveät kulkuväylät eteisalueilta invapaikoille. Kuopiosta lähtee etelään 11 junaa vuorokaudessa. Näistä vain 4 on InterCity-junaa. Vastaavasti pohjoiseen lähtee 6 junaa, joista 2 on InterCity-junaa.

Jos pyörätuolia käyttävä tai muuten liikuntavammaisen henkilö haluaa käyttää muuta kuin invapalveluilla varustettua junaa, hänen joutuu huolehtimaan itse junaan siirtymisestä ja poistumisesta. VR ei voi tuolloin tarjota esimerkiksi nosto- tai muuta tarvittavaa apua asemilla tai junassa. Kun näkövammaisen tai pyörätuolilla liikkuvan henkilö matkustaa avustajansa kanssa, yli 18-vuotiaalla avustajalla on oikeus ilmaiseen matkaan.

Omaehtoinen matkustaminen helpottuu, kun Liikenne- ja viestintäministeriön 1990-luvulla aloittama Matkakeskushanke 2007 toteutuu. Matkakeskukset pyritään toteuttamaan kaikille matkustajille soveltuviksi eli esteettömiksi. Kuopion matkakeskuksen yleissuunnitelma on valmistunut vuonna 2003. Hankesuunnitelma on valmistunut 2005 ja alueen asemakaavan valmistelu on käynnissä.

Toimenpiteet:

- Kuopion kaupunki hankkii viidennen Palin.
- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus ja Matkojen yhdistelykeskus toteuttavat tilauspuhelinpalveluiden pituuden ja jonotusajan seurannan sekä raportoivat vuosittain vammaisneuvostolle kuljetuspalveluiden tilanteesta.

2.2 Koulutus

Tavoite 1. Peruskoulun jälkeisiä jatko-opiskelumahdollisuuksia parannetaan.

Toteutuminen:

Vaikeavammaisten yhteiskunnallisen integroitumisen kehittäminen –hanke toteutettiin 2005 – 2007 Pohjois- ja Etelä-Savon sekä Pohjois-Karjalan alueella. Pohjois-Savon osion osatehtävänä on laadittu ”Vaikeavammaisten 2. asteen opetus Pohjois-Savossa –toimintamalli” sekä tehty selvitys ”Mitä peruskoulun jälkeen? Pohjoissavolaisten vaikeavammaisten nuorten koulutuspolut v. 2006”.

Hankkeessa mukana ollut Savon koulutuskuntayhtymä on järjestänyt työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa ammatillista jatkokoulutusta kuudelle vaikeavammaiselle oppilaalle. Avustajien käyttö on osaltaan tukenut koulutuksen järjestämistä.

Savon ammatti- ja aikuisopistossa järjestetään valmentavaa ja kuntouttavaa opetusta ja ohjausta. Ammatilliseen peruskoulutukseen valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava I) tavoitteena on kehittää päivittäisessä elämässä tarvittavia taitoja ja opiskelunvalmiuksia. Työtaitoja ja teoreettisia asioita opiskellaan lähiopetuksena koulussa. Lisäksi järjestetään tutustumiskäyntejä ja leirejä, joilla opitaan muun muassa vuorovaikutus- ja vapaa-ajantaitoja. Opiskelija voi osallistua myös työkokeiluihin joko työpaikoilla ja/tai koulutuskokeilujaksoilla oppilaitoksissa.

Työhön ja itsenäiseen elämään valmentavan ja kuntouttavan opetuksen ja ohjauksen (valmentava II) tavoitteena on tukea ja ohjata opiskelijaa arkielämän taidoissa niin, että hän kykenee mahdollisimman itsenäiseen elämään sekä mahdollisuuksien mukaan myös osallistumaan työhön tuetussa työyhteisössä. Ryhmässä opiskellaan arkielämän tietoja ja taitoja, etsitään omia vahvuuksia ja tuetaan mielekkään työ- ja päivätoiminnan löytämistä.

Vaikeavammaisten linjaa kehitetään. Valmentava II -opetukseen on nyt saatu pysyväisluonteinen rahoitus. Opiskelupaikkoja on yhteensä 30, joista noin 12 on Kuopion yksikössä.

Suunnitteilla on myös vaikeavammaisten koulutusmahdollisuuksien kehittämishanke, jonka tavoitteena on kehittää vaikeavammaisille tarkoitettua toisen asteen koulutusta sekä elinikäisen oppimisen mahdollisuuksia, parantaa vaikeavammaisten kommunikointiympäristöjä, edistää kehitysvammaisten työllistymistä sekä lisätä vaikeavammaisten kanssa työskentelevän henkilöstön tietotaitoa.

Kuopiossa toimivat myös Kuhankosken erityisammattikoulu ja Mäntykankaan koulu. Kuhankosken erityisammattikoulun järjestämä koulutus on tarkoitettu nuorille ja aikuisille kehitysvammaisille ihmisille. Opetus on ollut pääasiassa työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaa. Mäntykankaan koulu on valtion peruskoulu, joka on erityisopetuksen ja kuntoutuksen palvelukeskus. Koulussa opiskelee lapsia ja nuoria, jotka ovat liikuntavammaisia, pitkäaikaissairaita tai joilla on neurologisen kehityksen erityisvaikeuksia.

Toimenpiteet:

- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus selvittää yhdessä Savon ammatti- ja aikuisopiston kanssa mahdollisuuksia vaikeavammaisten jatko-opintojen järjestämiseen myös kotiin, asuntolaan tms. paikkaan.
- Kuopion kaupunki etsii yhteistyökumppaneita, jotka voivat tarjota työharjoittelupaikkoja.
- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus selvittää mahdollisuuksia yhdistää asumispalvelut ja asumisvalmennus samaan kokonaisuuteen.

Tavoite 2. Välineelliset ja aineelliset resurssit pidetään sillä tasolla, ettei vaikeasti vammautuneellakaan olisi estettä tämän puolesta kouluttautua. Erityisesti tämä tarkoittaa vammaispalvelujen ja kuntoutuksen apuvälineasioiden resursointia siten, että opiskelussa avustaminen, matkustaminen ja erilaiset apuvälineet turvataan.

Toteutuminen:

Kaikkien erityisoppilaiden perusopetus pyritään järjestämään mahdollisimman integroidusti. Onnistumisen edellytyksenä on avustajien riittävä määrä ja opettajien täydennyskoulutus. Poikkeuksena ovat vaikeasti monivammaiset oppilaat tai sellaiset oppijat, joiden moninaiset oppimisen, sosiaalisen toiminnan ja psyykkisen toimintakyvyn ongelmat, tai jos oppilaan terveydentila on heikentynyt.

Perusopetuksessa on vähennetty paljon avustajia, joten kaikissa tilanteissa oppimisympäristö ei välttämättä ole enää turvallinen. Kouluissa on myös edelleen rakenteellisia esteitä.

Kuopion seudullisen tulkkeskuksen palveluun kuuluu myös opiskelutulkkaukset viittomakielellä, viitotulla puheella ja muilla kommunikaatiota selventävillä menetelmillä. Sen sijaan puhevammaisten tulkkaus on henkilökohtaisempaa ja siksi hankalampaa järjestää. Vammaispalvelulain mukaisten puhe- ja kuulovammaisten tulkkipalvelujen järjestäminen siirtyy 1.9.2010 kunnilta Kansaneläkelaitokselle. Siirto on osa kunta- ja palvelurakennemuutosta.

Toimenpiteet:

- Sosiaali- ja terveyskeskus järjestää asiakkaalle kommunikoinnin apuvälineen kolmen kuukauden kuluessa päätöksestä sekä määrittelee muiden apuvälineiden saamiseen tai huoltamiseen liittyvät kohtuulliset odotusajat.

Tavoite 3. Kesäleiritoimintaa ylläpidetään. Leiritoiminnalla ehkäistään monia myöhempiä ongelmia sekä vammaisten että vammattomien lasten ja nuorten elämässä.

Toteutuminen:

Myös vapaa-ajankeskuksen liikuntaleireillä on mukana jonkin verran lievästi vammaisia lapsia. Vapaa-ajan keskuksen tuki erityisryhmien leireille on lähinnä ohjausavun antamista.

Vapaa-ajan keskus, sosiaali- ja terveyskeskuksen kuntoutus, kansalaisopisto ja monet järjestöt toteuttavat soveltavaa liikuntaa. Palvelutarjonnasta kootaan vuosittain Soveltava liikunta –opas, joka jaetaan kaikkiin kuopiolaisiin talouksiin. Tiedotusta on vahvistettu syksyllä 2007 HarrasteHaku –palvelulla.

Kuntoutuksessa ja soveltavassa liikunnassa 1) henkilöt, joilla on merkittäviä vaikeuksia liikunta- ja toimintakyvyssä, ohjataan sosiaali- ja terveyskeskuksen kuntoutusosaston kuntoutusryhmiin, joihin vaaditaan lääkärin lähete, 2) henkilöille, jotka ovat menettäneet vähän liikunta- ja toimintakykyään, tarjotaan vapaa-ajantoimen liikuntaryhmiä ja 3) muille pyritään tarjoamaan kansalaisopiston ja järjestöjen ryhmiä.

Kuopiossa lähes jokainen merkittävä liikuntakeskus on saanut valtionavustusta, jonka edellytyksenä on ollut esteettömyys. Tämä on edistänyt vaikeavammaisten, avustajien ja omaishoitajien mahdollisuuksia osallistua liikuntaan. Myös rollaattorireitit edistävät esteetöntä ulkoilua. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikuntakortin voivat hankkia alle 70-vuotiaat Kelan eläkkeensaajan hoitotuen tai vammaistuen saajat.

Toimenpiteet:

- Vapaa-ajantoimi kohdentaa erityisryhmiä entistä enemmän vaikeavammaisille.
- Vapaa-ajantoimi ja sosiaali- ja terveyskeskus ottavat huomioon vammaisten henkilöiden liikunnan edistämässä myös kuljetukset, liikunnan apuvälineet ja ohjausavun antaminen.

2.3 Sosiaali- ja terveydenhuolto

Tavoite 1. Peruspalvelujen sisältöön vaikutetaan ja peruspalvelut pidetään riittävän hyvällä tasolla. Palvelusuunnitelmilla nivotaan yhteen vammais- palvelut kuntoutuksen ja muiden sosiaali- ja terveystalvelujen kuten koti- hoidon ja perusterveydenhuollon palveluiden kanssa. Kotihoidon vastuu- alueen kotipalveluhenkilöstöä sekä mielenterveyskuntoutuksen avohoit- o- resursseja on lisättävä.

Toteutuminen:

Omalääkäri- ja omahoitajajärjestelmä käynnistyi lokakuussa 2004. Järjestelmä on toiminut hyvin ja asiakaspalautte on ollut myönteistä. Hoitotakuulain- säädännön määräykset on pystytty toteuttamaan.

Kuopion psykiatrinen keskus tuottaa erikoissairaanhoidon aikuispsykiatrian avohoit- o- ja kuntoutuspalvelut. Keskuksen toiminta alkoi tammikuussa 2006. Hoitotakuu on toteutunut hyvin sekä hoidon tarpeen arvioinnissa että hoitoon pääsyssä koko keskuksen toiminnan ajan. Psykiatrisen erikoissairaanhoidon ostopalvelujen ylikäyttö on pienentynyt puoleen vuosien 2001 ja 2008 välisenä aikana.

Hammashuollossa tietyt vammairyhmät on keskitetty tietyille hammaslääkäreille. Pääsääntöisesti vammaisasiakkaat pystytään ohjaamaan tavanomaisten hammashuollon palveluiden piiriin.

Vammaispalvelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien menot ja niiden osuus sosiaalitoimen nettokustannuksista ovat muuttuneet seuraavasti:

Vuosi	2004	2005	2006
Menot yhteensä	3 114 000 euroa	3 341 000 euroa	3 608 000 euroa
Osuus sosiaali- toimen netto- kustannuksista	3,20 prosenttia	3,30 prosenttia	3,37 prosenttia

Tarkastelujaksona muutos on ollut Kuopiossa 15,9 prosenttia. Koko maassa vastaava muutos on ollut 20,4 prosenttia.

Kesäkuussa 2005 henkilökohtaisen avustajan myöntämisperusteita kohdennettiin vammaisten henkilöiden kotona selviytymisen tukemiseen ja samalla pyrittiin uusien päätösten tuntimääriä supistamaan noin 25 prosenttia yksilöllisen tarveharkinnan mukaisesti. Talouden sopeuttaminen ei ole koskenut vammaispalvelujen subjektiivisia oikeuksia.

Ostopalvelut tulevat kasvamaan. Muun muassa asumispalvelumarkkinat kasvavat, koska vammaisille sopivia asuntoja rakennetaan ja uutta palvelukoti-toimintaa suunnitellaan.

Sosiaali- ja terveyskeskuksen organisaatio muuttuu vuoden 2009 alusta. Nykyisistä seitsemästä vastuualueesta muodostuu kolme. Uusien alueiden nimiksi on kaavailtu terveyspalvelujen vastuualuetta (entinen avohoito), koti- ja laitoshoidon vastuualuetta ja sosiaalipalvelujen (entinen sosiaalityö) vastuualuetta. Entisistä vastuualueista päivähoito yhdistyy koulutuspalvelukeskuksen kanssa ja hammashuollon ja psykososiaalisen työn vastuualueet lakkautuvat. Hammashuollosta tulee suun terveydenhoidon yksikkö terveyspalvelujen vastuualueelle. Psykososiaalisesta työstä mielenterveys- ja päihdepalvelut siirtyvät osaksi terveyspalvelujen vastuualuetta ja kehitysvamma- palvelut yhdistyvät vammaispalvelujen kanssa sosiaalipalvelujen vastuualueelle.

Toimenpiteet:

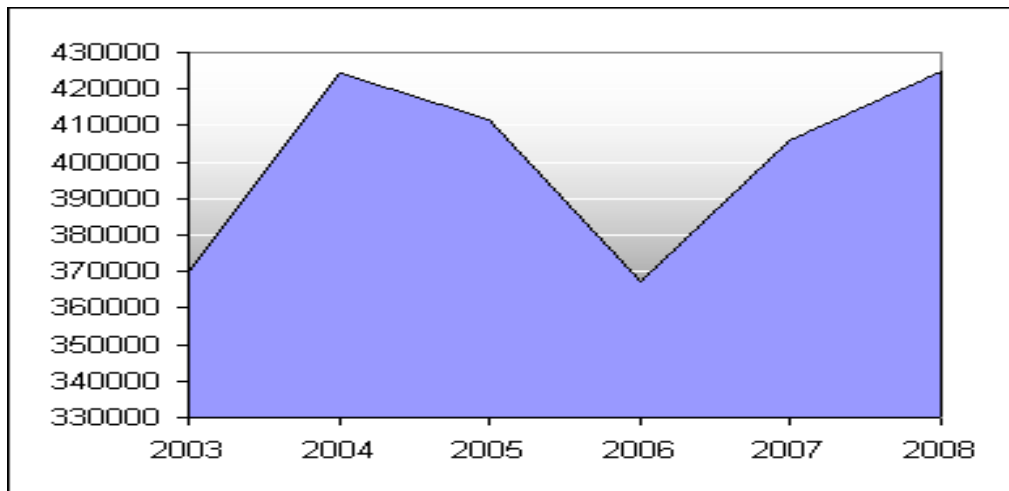
- Vammaisneuvosto seuraa aktiivisesti sekä vammaispalvelulain muutoksista että kaupungin heikentyvästä taloudesta johtuvia toimia.

Tavoite 2. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälinemääräraha on nostettava riittävälle tasolle. Apuvälinemäärärahaa on lisättävä jo vuoden 2003 lisätalousarviossa ja varattava seuraavina vuosina tarvetta vastaavalla tavalla. Apuvälinelainaamon tilatarve tulee selvittää ja apuvälinetoiminnasta vastaavaa henkilökuntaa on lisättävä. Huomiota tulee kiinnittää myös apuvälineen käytön ohjaukseen. Apuvälineiden korjausaikojen tulee olla kohtuullisia.

Toteutuminen:

Apuvälineiden saatavuus, toimitusvarmuus, huolto ja huollon työvoimatilanne on terveyskeskuksessa hyvä. Lasten apuvälinepalvelut (kierrätettävät apuvälineet) siirtyivät Kuopion yliopistollisen keskussairaalan vastuulle.

Apuvälinemäärärahan käyttö on vaihdellut vuosittain noin 370 000 ja 425 000 euron välillä.

Kuopion tulkkikeskuksen kehittämishanke toteutettiin 2005 – 2006. Hankkeen tavoitteena oli kuvapuhelintekniikan käyttöönotto ja kehittäminen, ensin virastojen välillä ja myöhemmin myös asiakkaiden koteihin. Kuopion yliopistollinen keskussairaala oli mukana hankkeessa kuvapuhelintekniikan osalta. Tulkkikeskus toimii tällä hetkellä seudullisesti hyödyntäen aktiivisesti nykyaikaista videotekniikkaa. Kehittämishankkeesta on julkaistu loppuraportti ”Kuopion tulkkikeskuksen toiminnan seudullinen kehittäminen”.

Toimenpiteet:

- Sosiaali- ja terveyskeskus parantaa apuvälineiden käytön ohjausta.
- Sosiaali- ja terveyskeskus selvittää välttämättömien apuvälineiden saatavuuden päivystysaikaan ja viikonloppuisin sekä tekee tarvittaessa muutoksia palveluun.

- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus tehostaa kuulonhuollon palveluketjua siten, että erityisesti ikääntyneet kuulokojeen käyttäjät saavat käytön ohjausta ja tukea perusterveydenhuollosta kuuloyhdyshenkilöltä.

Tavoite 3. Tukihenkilötoimintaa vahvistetaan. Mahdollisuuksien mukaan kaupunkiin on perustettava vammaisasiahenkilön tehtävä. Tätä kautta voidaan ohjata ja koordinoida myös tukihenkilötoimintaa. Tukihenkilötoiminnasta maksettavasta kulukorvauksesta on myös sovittava.

Toteutuminen:

Sairauteen tai vammaan perustuvaa vertaistukitoimintaa tarjoavat Kuopiossa paikalliset vammais- ja kansanterveysjärjestöt. Järjestöillä on sekä vertaistukihenkilöitä että -tukiryhmiä. Kansalaistoiminnan keskus Tukipilari järjestää tarpeen mukaan yhdistysten kanssa yhteistyössä tukihenkilöiden ja ryhmänohjaajien koulutusta, työhjauusta sekä virkistäytymis- ja motivoititapahtumia.

Kuopion kaupunki järjestää tukihenkilöitä jonkin verran kehitysvammaisille ihmisille. Julkisilla palveluilla ei kuitenkaan pystytä vastaamaan tasapuolisesti kaikkien vamma ryhmien haasteisiin, joten tukihenkilötoiminnan onnistuminen on sidoksissa myös järjestöjen toimintaan.

Kuopion kaupungin kansalaisjärjestöstrategiassa tavoitteiksi on asetettu vertaistukihenkilöiden ja ohjaajien määrän kasvattaminen sekä vertaistuen ja tukihenkilötoiminnan koulutuksen, työhjauksen, virkistäytymisen ja jatkokoulutuksen organisointi.

Tukihenkilötoimintaan kohdistuneet odotukset ovat olleet osittain ristiriitaisia. Keskusteluissa erilaiset tuen käsitteet ovat jääneet epäselviksi. Samoilla käsitteillä on tarkoitettu sisällöllisesti monenlaisia toimintoja.

Toimenpiteet:

- Vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöjen yhteistyöelin jatkavat yhteistyön kehittämistä, esimerkiksi järjestämällä keskustelutilaisuuksia tukihenkilötoimintaan kohdistuvista odotuksista ja toiveista sekä koordinoinnin tarpeesta.

2.4 Tiedottaminen

Tavoite 1. Vuorovaikutukseen perustuvaa tiedotusta lisätään monimutkaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoon liittyvien asioiden tiedottamisessa.

Toteutuminen:

Sosiaali- ja terveystieteiden keskuksessa on työskennellyt tiedottaja pari vuotta. Esimerkiksi kriisiviestinnän ohjeessa on otettu huomioon kuulo- ja näkövammaiset.

Vammaisneuvosto ja vammaisjärjestöt ovat osallistuneet Kuopion yhdenvertaisuussuunnitelman valmisteluun.

Järjestöjen välisessä viestinnässä Tukipilarin järjestötiedotetta pidetään hyvänä. Tulossa on hyvinvointikanava eli verkkosivusto kaupungin henkilöstön, asiakkaiden ja järjestöjen yhteistyöverkostoksi.

Toimenpiteet:

- Sosiaali- ja terveystieteiden keskus lisää vammaisneuvoston verkkosivuille vammaisneuvoston kokousajat ja esityslistat, ohjeet palautteen antamisesta sekä laskurin tiedottamisen tehokkuuden mittaamiseksi.
- Kuopion kaupunki tarkistaa kriisiviestinnän ohjeen myös muiden vammaisryhmien osalta, esimerkiksi ruokavalio ja apuvälineiden säilyttäminen.
- Kuopion kaupunki perustaa vammaisasiashenkilön toimen.

Tavoite 2. Tiedottamisessa pyritään vuoropuheluun kohderyhmän kanssa. Tiedotettaessa eri kohderyhmät on tiedostettava ja kuntalaisten erityispiirteet tiedon vastaanottamisen kannalta on pyrittävä ottamaan huomioon niin hyvin kuin mahdollista.

Toteutuminen:

Vammaisneuvosto on pitänyt tärkeänä esilläoloa ja aktiivista tiedottamista (tiedottaminen järjestöihin Tukipilarin kautta). Vammaisneuvoston pöytäkirjojen vieminen internet-sivuille on yksi avoimen tiedottamisen keino. Myös aloite- ja palautesivujen mahdollisuudesta on keskusteltu.

Toimenpiteet:

- Vammaisneuvosto kutsuu keskusteluun valtuustoryhmien puheenjohtajat ja lautakuntien puheenjohtajat.
- Vammaisneuvoston ja vammaisjärjestöjen yhteistyöelin lisäävät järjestöjen vuorovaikutusta toimintaansa kehittämällä.

2.5 Työllistyminen

Tavoite 1. Vammaisten työllistämiseen liittyvää tiedottamista lisätään. Eri viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö työvoimatoimiston kanssa on edellytys sille, että vammaisille löytyy työpaikkoja tarpeen mukaan. Tiedottamisen lisäksi Kuopion kaupungin tulee näyttää esimerkkiä vammaisten henkilöiden työllistämässä.

Toteutuminen:

Kansaneläkelaitoksen, kuntien ja työhallinnon yhteiset Työvoiman palvelukeskukset palvelevat henkilöitä, joiden työllistyminen on eri syistä vaikeutunut.

Työvoimatoimiston ammatillinen kuntoutussuunnittelu tukee asiakasta tekemään työhön tai koulutukseen liittyviä suunnitelmia ja ratkaisuja, joissa otetaan huomioon asiakkaan vamma, sairaus tai muu työ- ja toimintakykyä heikentävä rajoite.

Vammaisneuvostolle on epäselvää, kuinka laajasti työnantajille tiedotetaan esimerkiksi palkkatuesta ja työolosuhteiden järjestelytuesta, joilla voidaan tukea vammaisten ihmisten työllistymistä.

Toimenpiteet:

- Vammaisneuvosto pitää esillä vammaisten työllistymiskysymystä.

Tavoite 2. Saattajavastuu toteutetaan koulutuksen ja työn siirtymävaiheessa. Saattajavastuun toteutustapoina ovat esimerkiksi palveluohjaus tai kuntoutusohjaus.

Kuopion monipalvelukeskus ja Kevama Oy yhdistyivät 2005. Kevama Oy on tuottanut työhön sijoittumista edistävää kuntoutusta ja muita tukitoimintoja henkilöille, joilla on vamman tai sairauden tai muun syyn takia pitkäaikaisia erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista ja jotka tarvitsevat työhallinnon palvelujen ja toimenpiteiden lisäksi erityisiä tukitoimia työllistyäkseen avoimille työmarkkinoille.

Kevama Oy:n ja Kuopion kaupungin sopimus työ kuntoutuksen järjestämisestä purettiin 2008. Sopimuksen irtisanomisaika on kolme vuotta, jona aikana vastuu sopimukseen kuuluvista tehtävistä siirtyy Kuopion seudulla käynnissä olevalle välityömarkkinoiden kehittämishankkeelle eli Välke-hankkeelle ja siihen liittyvälle työvalmennussäätiölle.

Välke-hankkeella pyritään välityömarkkinoiden määrälliseen ja laadulliseen kehittämiseen sekä suunnitteilla olevan työvalmennussäätiön kehittämisprosessien tukemiseen toiminnan alkuvaiheessa. Hankkeen tavoitteena on: 1) kohderyhmän tarpeiden mukaisten laadukkaiden palvelutarvearvio- ja palveluohjauspalvelujen sekä valmennus- ja kuntoutuspalvelujen kehittäminen, 2) erilaisten työtilaisuuksien sekä sisääntulo- ja aktivointityöpaikkojen lisääminen ja laadullinen kehittäminen sosiaalisen työllistämisen palvelujen vaikuttavuuden sekä palveluja tuottavien yksiköiden henkilöstön osaamisen lisääminen ja 3) rakenteen ja toimintamallin luominen työvoiman liikkumiseen avoimien ja välityömarkkinoiden välillä sekä välityömarkkinoiden sisällä.

Toimenpiteet:

- Vammaisneuvosto seuraa aktiivisesti Välke-hankkeen edistymistä.

Tavoite 3. Asiakasyhteistyöryhmän toimintaa jämäköitetään työvoimatoimen, Kelan ja sosiaali- ja terveystoimen yhteistyöryhmänä, jossa käsitellään asiakaskohtaisesti työllistymis- tai kouluttautumismahdollisuuksia ja sosiaaliturvaa koskevia kysymyksiä.

Toteutuminen:

Asiakasyhteistyöryhmä on edelleen olemassa. Työryhmään toivotaan osallistujaa myös ammattikoulutuksen puolelta. Työvoimatoimiston Noste-koulutuksesta on saatu hyviä kokemuksia. Välityömarkkinahankkeessa tavoitteena on vajaatyökykyisten ja vajaakuntoisten työedellytysten parantaminen Kuopiossa.

Toimenpiteet:

- Vammaisneuvosto ehdottaa, että sen edustaja kutsuttaisiin asiantuntijajäseneksi asiakasyhteistyöryhmään.

TIIVISTELMÄ

Seurantaprosessissa oli tarkasteltavana Kuopion vammaispoliittisen ohjelman 14 päätavoitetta, joihin osaan sisältyi sekä konkreettisia ehdotuksia että erilaisia alatavoitteita. Johtopäätöksenä on, että kaikkien päätavoitteiden toteuttamiseksi on tehty useita toimenpiteitä, joilla monilla on yhtymäkohtia Euroopan neuvoston vammaispoliittisessa ohjelmassa mainittuihin tavoitteisiin ja erityistoimiin. Tosin toimenpiteet eivät ole aina edenneet sisällöltään ja nopeudeltaan odotusten mukaisesti. Huomionarvoista on, että kaksi kaikkein konkreettisinta tavoitetta eivät ole vielä toteutuneet.

Nämä kaksi tavoitetta – viides PALI ja vammaisasiahenkilö – esitetään myös toimenpiteinä tässä päivitetystä vammaispoliittisesta ohjelmassa. Vammaisneuvosto pitää niitä edelleen tärkeinä tavoitteina jo pelkästään sekä väestön ikärakenteen että vammaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksien ja –odotusten muutosten takia.

Vammaisasiahenkilön toimen perustamisen ja viidennen PALIn hankinnan lisäksi päivitetystä vammaispoliittisesta ohjelmassa esitetään 26 muuta toimenpidettä. Näistä 17 liittyy palvelu- ja muiden vastaavien prosessien kehittämiseen. Vastuu kehittämisestä kuuluu koulutuspalvelukeskukselle, sosiaali- ja terveystieteiden keskukselle, tekniselle virastolle ja vapaa-ajantoinnille.

Loput 9 toimenpidettä koskevat vammaisneuvoston toiminnan ja toimintamahdollisuuksien kehittämistä. Vammaispoliittinen ohjelma voidaan ymmärtää näiltä osin myös kuuluvan jatkuvaan seurantaprosessiin eräänlaisena toimintasuunnitelmana, jolla vammaisneuvosto kehittää mahdollisuuksiaan toimia Kuopion kaupungin järjestöstrategian mukaisesti yhteistyö- ja neuvottelufoorumina sekä varmistaa, että vammaisia henkilöitä ja vammaisjärjestöjä kuullaan ja otetaan osalliseksi vammaispolitiikan laadintaan.

Vammaisneuvosto ei pidä aiheellisena määrittellä aikarajoja ohjelmalle eikä toimenpiteiden toteuttamiselle. Vammaispoliittisen ohjelman tarkoituksena on ”elää ajassa”, mikä edellyttää, että paikallista vammaispolitiikkaa on arvioitava vuosittain. Seuraava ajankohta, jolloin tämän ohjelman laajempi tarkastelu on jälleen paikallaan, on uuden valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman valmistuminen.

LÄHTEET

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen toimintaohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:18. Helsinki.

Kuopion kaupungin perusterveydenhuollon ja Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin työnjaon kehittäminen. Työryhmän loppuraportti 31.5.2009. Kuopion sosiaali- ja terveyskeskus.

Kuopion paikallisliikennesuunnitelman tarkistaminen. Suunnittelukausi 2009 – 2013. Kuopion kaupunki ja Kuopion Liikenne Oy 2008.

Vaikeavammaisten koulutusmahdollisuuksien kehittämishanke. Hanke-suunnitelma. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Vehmas, Simo: Vammaisuus. Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Gaudeamus. Helsinki 2005.

Vohlonen, Ilkka & Kujala, Sari: Kuopio: Erikoissairaanhoidon kustannusten ja käytön analyysi ja vanhusten palvelut. Finnish Consulting Group. PowerPoint-esitys 5.6.2009.

Yhdistyneiden Kansakuntien vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus. Vammaisia tulee kohdella samalla tavalla kuin muita ihmisiä. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2007:4 selkokieli. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki 2007.

Kaupunginhallituksen pöytäkirjat

- Kuopion kaupunginteatterin peruskorjauksen ja laajennuksen hankesuunnitelman hyväksyminen (4.6.2007 § 364)

Koulutuslautakunnan pöytäkirjat

- Koulutuspalvelukeskuksen oppisopimusmäärärahan käyttötarkoituksen muutos sekä esitys lisämäärärahasta työllistämiseen (24.1.2007 § 5)
- Erityisen tuen toimivuus perusopetuksessa koko ikäluokan näkökulmasta (18.12.2007 § 104)
- Hakemus tehostettua ja erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden opetuksen ja tukitoimien sekä oppilaanohjauksen kehittämiseen vuosille 2008 – 2009 (18.12.2007 § 105)

- Vuoden 2008 käyttösuunnitelma sekä koulutuspalvelujen määrärahojen jako tulosityksiköille (8.1.2008 § 2)
- Dysfasiaopetuksen järjestäminen (16.4.2008 § 34)
- Koulutuspalvelukeskuksen ja kansalaisopiston vuoden 2009 talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma 2009 – 2012 (3.9.2008 § 83)
- Koulutuspalvelukeskuksen vuoden 2008 talousarviomuutokset (8.10.2008 § 99)
- Koulutuspalvelukeskuksen talouden ja toimintojen sopeuttamisen toimenpiteet (29.10.2008 § 107)

Sosiaali- ja terveyslautakunnan pöytäkirjat

- Esitys vaikeavammaisten kuljetuspalvelumatkoista (6.6.2005 § 75)
- Vammaispalvelulain mukaisen henkilökohtaisen avustajan myöntämisperiaatteiden tarkistaminen (6.6.2005 § 76)
- Pohjois-Savon matkojenyhdistelykeskus – tilannekatsaus toimintaan (21.5.2008 § 67)
- Sopimuksen irtisanominen / Kevama Oy (15.10.2008 § 117)

Teknisen lautakunnan pöytäkirjat

- Katusuunnitelmaluonnosten hyväksyminen nähtävillä oloa varten (30.1.2008 § 45)
- Esitys / suojatieluiskien / -kiveysten yhtenäistämistarve ja toteutus (30.7.2008 § 264)

Vammaisneuvoston pöytäkirjat 2005 - 2008

Internet-lähteet

- Esteettömyysasiamiehet www.esteeton.fi > Ajankohtaista > Uutiset (17.12.2008)
- Indikaattoripankki SOTKANet www.stakes.fi > Tilastot ja rekisterit > SOTKANet verkkopalvelu (2008)
- Kuhankosken erityisammattikoulu www.kuhankoski.fi (11.12.2008)
- Kuopion Liikenne Oy www.kuopionliikenne.fi (23.9.2008)
- Matkakeskus www.matkakeskus.fi (17.10.2008)
- VR www.vr.fi (17.10.2008)
- VaVa-projekti <http://tkk.joensuu.fi/projektit/vava/index.php> (11.12.2008)

LIITTEET (1 – 3)

1) Vammaispoliittisen ohjelman päivitysprosessiin ovat osallistuneet

Kuopion kaupungin **vammaisneuvoston jäsenet**

Heino Jukka	Pohjois-Savon Lihastautiyhdistys ry
Hämäläinen Ensio	Kuopion Seudun Invalidit ry
Lappalainen-Ruppa Sirkku	Kuopion Hoiva ry.
Lemettinen Pirkko	Kuopion Kuulonhuolto ry
Tuomainen Eeva-Liisa	Kuopion Reumayhdistys ry
Tuononen Antti	Kynnys ry

Heikkinen Anne	Koulutuspalvelukeskus
Huttunen Irja	Tekninen virasto
Pursiainen Kauko	Sosiaali- ja terveystakeskus
Räsänen Pasi / Ahonen Sanna	Vapaa-ajankeskus

Keskustelutilaisuuksissa, tapaamisissa tai sähköpostitse 2) **järjestötoimijat**

Eskelinen Seppo	Heino Liisa	Hukkanen Leena
Ijäs Mauri	Kaarna Saara	Korhonen Suvi
Leppälä Merja	Manninen Leena	Miettinen Sirpa
Mononen Pentti	Tauriainen Topi	

ja 3) **asiantuntijat**

Aikioniemi Heli	Kuuloliitto ry
Asikainen Antti	Invalidiliiton Kuopion kuntoutus- ja työklänikka
Hakkarainen Mervi	Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry
Kiiskinen Päivi	Kansalaistoiminnan keskus Tukipilari
Partanen Maarit	Näkövammaisten Keskusliitto ry.
Riekkinen Armi	Työvoimatoimisto
Roine Maija	Sosiaali- ja terveystakeskus kuntoutusosasto
Rokkonen Helena	Munuais- ja maksaliitto ry
Saastamoinen Mika	Lihastautiliitto ry
Sand Riku	Kuopion Liikenne Oy
Tuomainen Jenni	Psoriasisliitto ry
Vasankari Jaana	Vapaa-ajankeskus